

КЛАСТЕРНО-КАРТОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗВО УКРАЇНИ ЗА КРИТЕРІЄМ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Шевченко І.Ю., д-р екон. наук, доцент

Цема В.Є., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. В українському суспільстві історично склався стереотип, відповідно якого освітню галузь не прийнято розуміти як ринок. Насправді такий підхід є до певної міри справедливим лише відносно сфери загальнообов'язкової середньої освіти, тоді як інші суб'єкти виду економічної діяльності «Освіта» (в тому числі заклади вищої освіти – ЗВО) функціонують в типових ринкових умовах, пропонуючи потенційним клієнтам освітні послуги та конкуруючи між собою [1].

Активізація міжнародних глобалізаційно-інтеграційних процесів вимагає від економічних суб'єктів адекватної реакції, яка закономірно полягає в адаптації товару до міжнародних стандартів. Для українських ЗВО товаром є освітні послуги, що полягають у підготовці фахівців і професіоналів за освітніми програмами та спеціальностями в межах галузей знань. Мовою міжнародного спілкування визнана англійська мова, тому закономірним первісним етапом інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України є саме започаткування англійськомовних освітніх програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України було приділено увагу в наукових працях такими вітчизняними дослідниками як О. Анісімова, С. Бебко, А. Вербицька, О. Гаращук, М. Гудзь, Л. Дудікова, О. Зайковський, А. Зленко, Ю. Заячук, Д. Ільницький, О. Ісайкіна, Г. Клімова, Д. Козлов, О. Красовська, В. Куценко, В. Лозовий, А. Марлова, О. Нітенко, Д. Плинокос, А. Сбруєва, Ю. Семенець, Д. Супрун, І. Татомир, К. Цавалюк, М. Хітов, О. Хомерікі, проте акцентовано на іншомовному навчанні як критерію інтернаціоналізації вищої освіти було в дослідженнях наступної когорти науковців: Н. Борисенко, Ю. Коргунік, Ю. Кострікова, Р. Кравець, Ю. Лабунець, Л. Ткаченко, Т. Ярмола.

Так, Т. Ярмола, Ю. Кострікова, Л. Ткаченко та Н. Борисенко зазначають, що «...саме англійськомовне навчання та ступінь його поширення у вузі є показником конкурентоспроможності цього вузу в системі інтернаціоналізації вищої ... освіти» [2]. Ю. Коргунік належить наступне твердження: «...освітня сфера напряму пов'язана з процесом глобалізації, і вона безпосередньо залежна від нього, готуючи фахівців з глобальними компетенціями. Першочергове значення в їхній підготовці відіграє володіння іноземною мовою та отримання іншомовної освіти» [3]. За переконанням Ю. Лабунець «...інтернаціоналізація іншомовної вищої освіти ... створює можливості для повноцінної реалізації

потенціалу глобалізації, модернізації, упровадження інновацій, створення та забезпечення академічної мобільності, а відповідно як результат – розширення та підвищення доступності та якості іншомовної вищої освіти та розширення міжнародної співпраці» [4]. Р. Кравець акцентує увагу на тому, що «результативність інтернаціоналізації ЗВО в Україні тісно пов'язана з усуненням недоліків професійної підготовки студентів до здійснення іншомовної комунікації» [5].

Невирішені складові загальної проблеми. Як бачимо, науковцями було досить ґрунтовно окреслено важливе місце іншомовної (зокрема, англомовної) підготовки здобувачів вищої освіти у системі інтернаціоналізації вищої освіти України, проте не приділено уваги практичним питанням дослідження ринку освітніх послуг ЗВО України за критерієм інтернаціоналізації (зокрема, із застосуванням інструментарію кластерно-картографічного аналізу).

Формулювання цілей статті. Метою статті є здійснення кластерно-картографічного аналізу ринку освітніх послуг ЗВО України за критерієм інтернаціоналізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першочерговим завданням, яке виникає в контексті поставленої мети, є визначення того, що саме доцільно розуміти під інтернаціоналізацією ринку освітніх послуг ЗВО. Під інтернаціоналізацією ринку освітніх послуг ЗВО пропонуємо розуміти співвідношення (у відсотковому виразі) кількості ЗВО, які пропонують англомовні освітні програми, до загальної кількості ЗВО, які пропонують освітні програми. Логічно такий аналіз здійснюється за галузями знань, перелік яких в Україні закріплений у Постанові Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 [6]. Приймаючи за еталон ситуацію, коли всі освітні програми в галузі знань можуть пропонуватися ЗВО до вивчення англійською мовою, здійснимо рівномірне інтервальне розподілення за кластерами рівнів інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО від 0% до 100% наступним чином: 0–24,99% – низький рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО (кластер 1); 25–49,99% – помірний рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО (кластер 2); 50–74,99% – середній рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО (кластер 3); 75–100% – високий рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО (кластер 4).

Скориставшись як інформаційно-аналітичним підґрунтям дослідження пошуковим інструментарієм онлайн-сервісів Study in Ukraine [7], Osvita.ua [8] та Education.ua [9], представимо в табл. 1 зведені дані щодо кількості ЗВО у регіонах України, що пропонують англомовні освітні програми за галузями знань; у табл. 2 – зведені дані щодо кількості ЗВО у регіонах України, що пропонують освітні програми за галузями знань; у табл. 3 – результати розрахунків рівня інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО в Україні за галузями знань та у регіональному розрізі.

Таблиця 1

**Зведені дані щодо кількості ЗВО у регіонах України, що пропонують англomовні освітні програми
за галузями знань**

Галузі знань	Кількість ЗВО, що пропонують англomовні освітні програми, за регіонами України																								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
01	1	1	1			2	1	1	1			2				2		1	2		1	2		1	2
02		2	1			1						2		1	2	1	1	1	2		1	3		2	5
03	1	1	4		1	2	1	2	1		1	3	2	1	1	2	1	1	5		1	2		1	7
04												1							1						
05	2	1	6		1	2	1	1	1		1	4	1	4	3	2	2	2	6		2	4		1	11
06		1	1			1	1				1	1		1	1	1			2		1	1			3
07	2	2	7		2	2		2	1		1	3	1	4	2	4	1	2	10	1	3	4		1	9
08	2	1	5			1	3				1	3	1	2		2	1	1	3		2	2		1	8
09	1		1									1						1	1		1	1			1
10			4		1	1	2	1				2	2		1	2	1	1	2		1	1		1	5
11	1		2			1		1				1			1	2		1	2			1		1	3
12	1	1	6		1	2	1	2			1	3	1	2	2	2		3	9	1	2	2		1	9
13		1	4		1		1	2			1	1	1		1	1		1	5	2				1	2
14			3		2		1	1				1			1			1	5	2		1		1	1
15			2		1		1					1							2	1		1		1	1
16			2		1		1	2			1	1			1		1		6	1		1			4
17			2					1				1		1					6		1	2		1	5
18			1					1			1	1			2		2		8					1	2
19	1		2					1				1	2		1	1	1	1	3					1	2
20					1							1			1	1	1	1	2					1	2
21					1							1			1		1		2						1
22	1		4		1		1	1				2	1	1	1		1	1	4		1		1		7
23	1		1				1					2						1	1		1			1	4
24			2			2	1	1				1		1	1			1	5					1	2
27		1	3				1				1		1		1				5	1				1	2

Джерело: розроблено авторами із застосуванням пошукового інструментарію онлайн-сервісу Study in Ukraine [7]

Таблиця 2

Зведені дані щодо кількості ЗВО у регіонах України, що пропонують освітні програми за галузями знань

Галузі знань	ЗВО у регіонах України, що пропонують освітні програми																								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
01	4	4	8	10	2	4	7	1	3	3	3	6	7	3	4	3	3	3	11	1	6	2	1	2	15
02	3	4	7	4	2	2	6	5	3	5	1	10	6	9	7	4	2	4	9	2	5	4	1	2	32
03	5	2	11	12	2	5	8	4	4	2	2	9	7	10	8	5	3	3	11	2	5	4	1	3	26
04		1				2	1	3				2		2	1	2			1		1		1		1
05	11	4	21	23	4	6	12	7	9	6	9	22	13	19	9	7	5	7	32	6	9	7	4	7	57
06	3	1	2	4	1	1	5	2	3	1	1	4	3	4	3	3	1	2	3	1	2	2	1		18
07	13	5	21	24	6	8	12	5	9	8	9	23	12	19	10	7	4	6	30	7	9	7	4	5	62
08	4	4	8	9	3	3	9	4	5	4	3	8	4	12	7	3	4	2	8	5	5	4	3	5	42
09	2	1	6	2	1	2	2	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2	2	5	1	2	2	1	2	9
10	5	2	10	8	3	4	5	3	2	2	6	9	3	6	6	3	4	3	10	2	4	4	1	2	15
11	3	2	5	5	1	2	3	1		1	2	3	3	5	2	2	3	1	6	1	2	3	1	2	8
12	5	3	16	12	4	2	12	5	5	5	6	12	10	16	8	5	3	3	19	3	4	4	2	4	36
13	2	1	10	6	1	3	3	2		2	4	6	2	4	3	1	1	1	10	2	1	1		1	9
14	1	1	8	5	2	1	2	1		1	2	3	2	7	2	1	2	1	11	2	2	1	1	1	11
15	2	1	9	7	2	3	2	1		1	3	5	2	6	3	1	1	2	10	1	2	2	1	1	11
16	2	1	6	2	2	1	2	2		1	2	5	1	3	3	1	2	2	8	1	1	1	1	1	8
17	2	1	3	1	2	1	2	1		1	3	2	1	4	2		1	1	7		2	2	1	1	8
18	7	2	8	4	1	3	4	3	1	1	3	9		6	4	1	2	2	10	2	1	3	2	3	14
19	1	2	6	4	1	3	4	3	1	1	3	3	3	3	2	1	1	2	9	1	2	2	1	2	9
20	2	2	4		1	2	4	1	1	1	2	4	1	3	1	2	1	2	8	1	2	2	2	3	5
21			1		1				1		1	1		2	1		1		2		1				1
22	3	3	6	4	1	1	7	2		1	4	6	6	3	3	4	2	2	3	1	3	1	2	1	20
23	2	4	4	4	1	2	6	1	1	1	2	3	4	4	3	1	3	3	3	1	4	3	1	5	15
24	3	4	9	6	3	3	9	4	3	2	1	8	6	6	6	3	3	4	13	2	5	5	3	3	21
27	1	1	6	6	1	1	2	1		2	1	5	3	6	3	1	1	1	10	3	3	1		1	8

Джерело: розроблено авторами із застосуванням пошукового інструментарію онлайн-сервісів *Osvita.ua* [8] та *Education.ua* [9]

Таблиця 3

**Результати розрахунків рівня інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО в Україні за галузями знань
та у регіональному розрізі, %**

Галузі знань	ЗВО, що пропонують освітні програми, у регіонах України																									PI
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
01	25	25	13	0	0	50	14	100	33	0	0	33	0	0	0	67	0	33	18	0	17	100	0	50	13	24
02	0	50	14	0	0	50	0	0	0	0	0	20	0	11	29	25	50	25	22	0	20	75	0	100	16	20
03	20	50	36	0	50	40	13	50	25	0	50	33	29	10	13	40	33	33	45	0	20	50	0	33	27	28
04		0				0	0	0				50		0	0	0			100		0		0		0	13
05	18	25	29	0	25	33	8	14	11	0	11	18	8	21	33	29	40	29	19	0	22	57	0	14	19	19
06	0	100	50	0	0	100	20	0	0	0	100	25	0	25	33	33	0	0	67	0	50	50	0		17	28
07	15	40	33	0	33	25	0	40	11	0	11	13	8	21	20	57	25	33	33	14	33	57	0	20	15	22
08	50	25	63	0	0	33	33	0	0	0	33	38	25	17	0	67	25	50	38	0	40	50	0	20	19	25
09	50	0	17	0	0	0	0	0	0	0	0	50	0	0	0	0	0	50	20	0	50	50	0	0	11	12
10	0	0	40	0	33	25	40	33	0	0	0	22	67	0	17	67	25	33	20	0	25	25	0	50	33	22
11	33	0	40	0	0	50	0	100		0	0	33	0	0	50	100	0	100	33	0	0	33	0	50	38	28
12	20	33	38	0	25	100	8	40	0	0	17	25	10	13	25	40	0	100	47	33	50	50	0	25	25	29
13	0	100	40	0	100	0	33	100		0	25	17	50	0	33	100	0	100	50	100	0	0		100	22	42
14	0	0	38	0	100	0	50	100		0	0	33	0	0	50	0	0	100	45	100	0	100	0	100	9	34
15	0	0	22	0	50	0	50	0		0	0	20	0	0	0	0	0	0	20	100	0	50	0	100	9	18
16	0	0	33	0	50	0	50	100		0	50	20	0	0	33	0	50	0	75	100	0	100	0	0	50	30
17	0	0	67	0	0	0	0	100		0	0	50	0	25	0		0	0	86		50	100	0	100	63	29
18	0	0	13	0	0	0	0	33	0	0	33	11		0	50	0	100	0	80	0	0	0	0	33	14	15
19	100	0	33	0	0	0	0	33	0	0	0	33	67	0	50	100	100	50	33	0	0	0	0	50	22	27
20	0	0	0		100	0	0	0	0	0	0	25	0	0	100	50	100	50	25	0	0	0	0	33	40	22
21			0		100				0		0	100		0	100		100		100		0				100	55
22	33	0	67	0	100	0	14	50		0	0	33	17	33	33	0	50	50	100	0	33	0	50	0	35	30
23	50	0	25	0	0	0	17	0	0	0	0	67	0	0	0	0	0	33	33	0	25	0	0	20	27	12
24	0	0	22	0	0	67	11	25	0	0	0	13	0	17	17	0	0	25	38	0	0	0	0	33	10	11
27	0	100	50	0	0	0	50	0		0	100	0	33	0	33	0	0	0	50	33	0	0		100	25	25
PI	18	23	33	0	32	24	17	38	5	0	18	31	14	8	29	34	29	39	49	22	17	41	2	47	26	25

у табл. 3: PI – рівень інтернаціоналізації. Джерело: розраховано авторами на підставі даних табл. 1-2

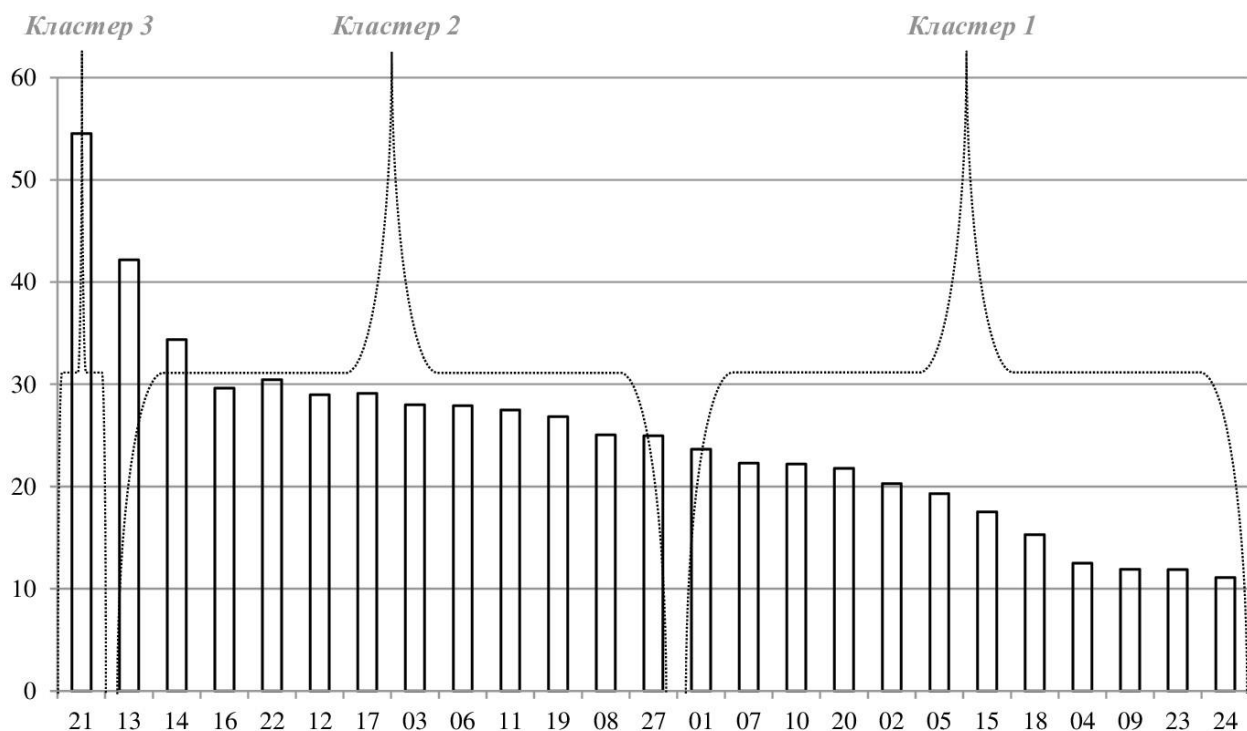
При цьому слід зазначити на певних обмеженнях прикладного дослідження, спричинених неповнотою інформаційної бази: онлайн-сервіс Study in Ukraine не містить даних щодо галузей знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», 26 «Цивільна безпека», 28 «Публічне управління та адміністрування» та 29 «Міжнародні відносини».

У табл. 1-3 нумерація галузей знань (по вертикалі) здійснена у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 [6], нумерація регіонів України (по горизонталі) – в алфавітному порядку (за виключенням тимчасово окупованих АР Крим і м. Севастополь): 1 – Вінницька область; 2 – Волинська область; 3 – Дніпропетровська область; 4 – Донецька область; 5 – Житомирська область; 6 – Закарпатська область; 7 – Запорізька область; 8 – Івано-Франківська область; 9 – Київська область; 10 – Кіровоградська область; 11 – Луганська область; 12 – Львівська область; 13 – Миколаївська область; 14 – Одеська область; 15 – Полтавська область; 16 – Рівненська область; 17 – Сумська область; 18 – Тернопільська область; 19 – Харківська область; 20 – Херсонська область; 21 – Хмельницька область; 22 – Черкаська область; 23 – Чернівецька область; 24 – Чернігівська область; 25 – м. Київ. У табл. 3 деякі комірки не містять значень і зафарбовані сірим кольором, що вказує на неможливість визначення рівня інтернаціоналізації в даному випадку з огляду на відсутність освітніх програм з певної галузі знань у конкретному регіоні. Такі випадки не бралися до розрахунку середнього рівня інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галузями знань та у регіональному розрізі.

За даними табл. 3 сьогодні ринок освітніх послуг ЗВО України знаходиться на граничній межі переходу від низького до помірного рівня інтернаціоналізації. Звичайно, рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України значно різниться за галузями знань та у регіональному розрізі: від 11% у галузі знань 24 «Сфера обслуговування» до 55% у галузі знань 21 «Ветеринарна медицина»; від 0% у Донецькій і Кіровоградській областях до 49% у Харківській області.

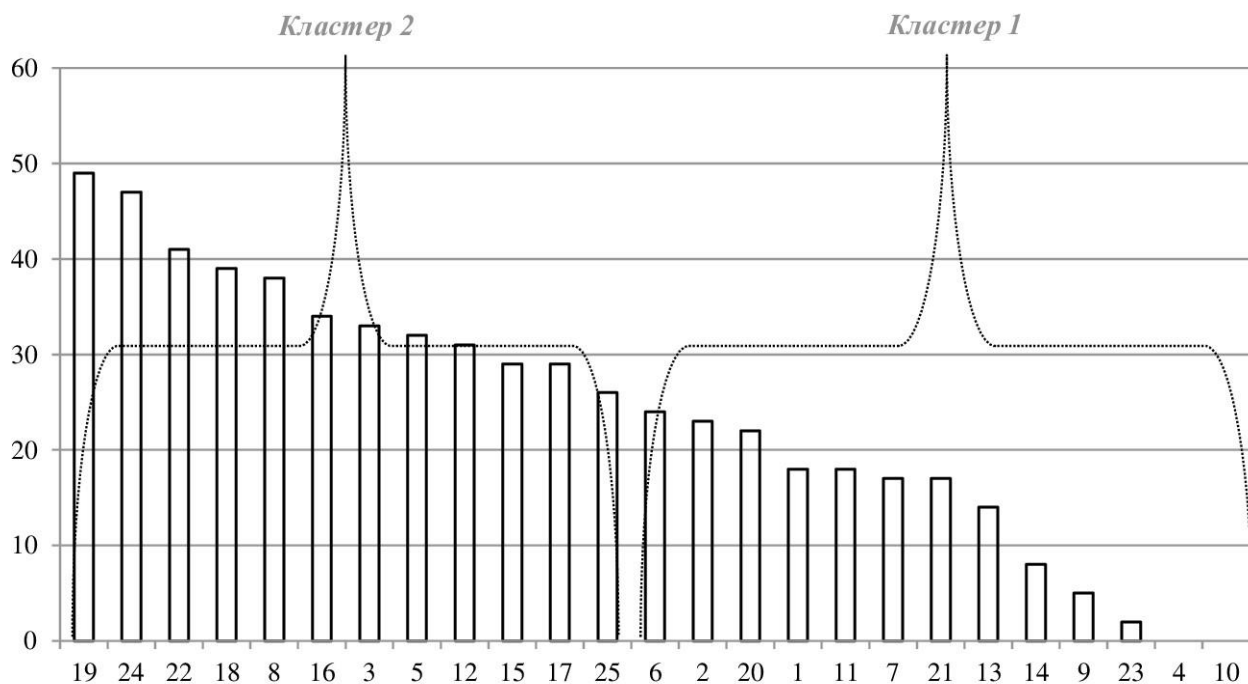
Здійснимо кластеризацію галузей знань і регіонів України за рівнем інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО, спираючись на попередньо прийняту інтервально рівномірну шкалу інтерпретації значень показників рівня інтернаціоналізації (за середніми значеннями досліджуваного індикатора, представленими у табл. 3), та наглядно відобразимо результати на рис. 1-2.

Для отримання більш наглядного уявлення щодо інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України одночасно за галузями знань та у регіональному розрізі, застосуємо картографічний метод, представивши на підставі результатів проведених розрахунків та із застосуванням функціоналу онлайн-сервісу Datawrapper [10], картограми інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галузями знань 01-24, 27 (рис. 3-27).

Рис. 1. Кластери галузей знань за рівнем інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України

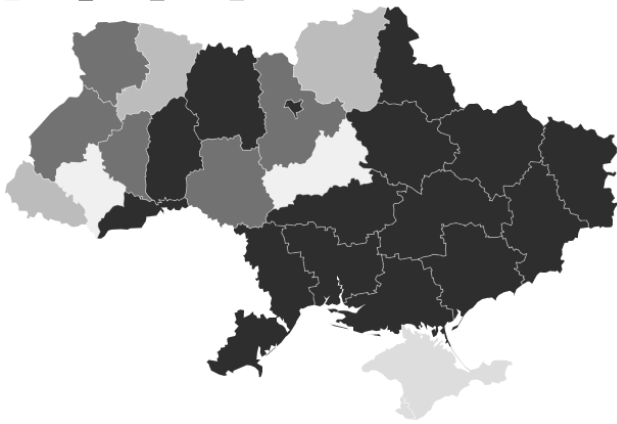
Джерело: побудовано авторами

Рис. 2. Кластери регіонів України за рівнем інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО

Джерело: побудовано авторами

■ високий ■ низький ■ помірний ■ середній

Рис. 3. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 01

Джерело: побудовано авторами

■ низький ■ помірний ■ середній

Рис. 5. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 03

Джерело: побудовано авторами

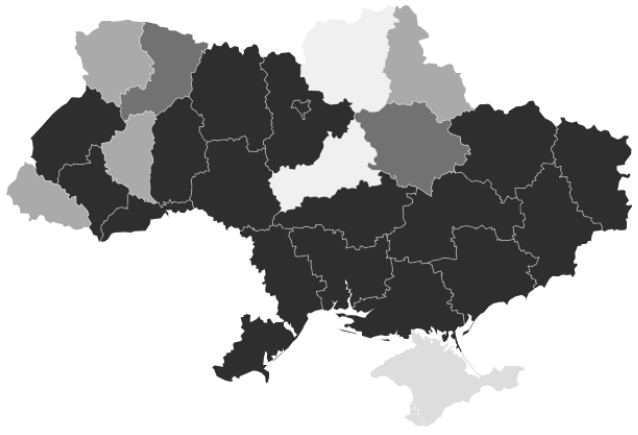
■ низький ■ помірний ■ середній

Рис. 7. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 05

Джерело: побудовано авторами

■ високий ■ низький ■ помірний ■ середній

Рис. 4. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 02

Джерело: побудовано авторами

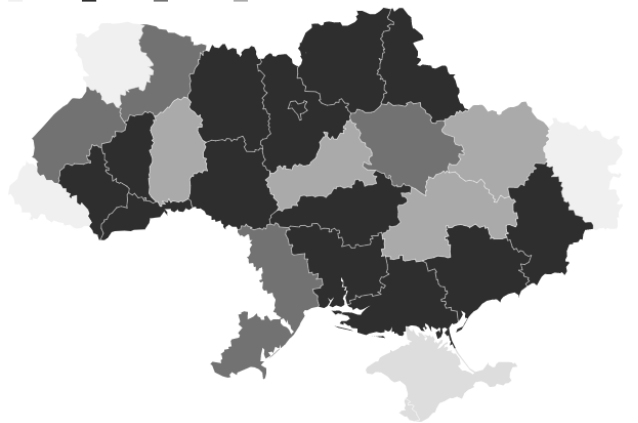
■ високий ■ низький ■ середній

Рис. 6. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 04

Джерело: побудовано авторами

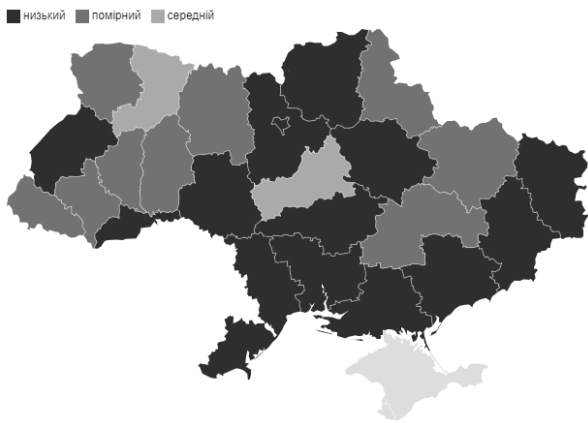
■ високий ■ низький ■ помірний ■ середній

Рис. 8. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 06

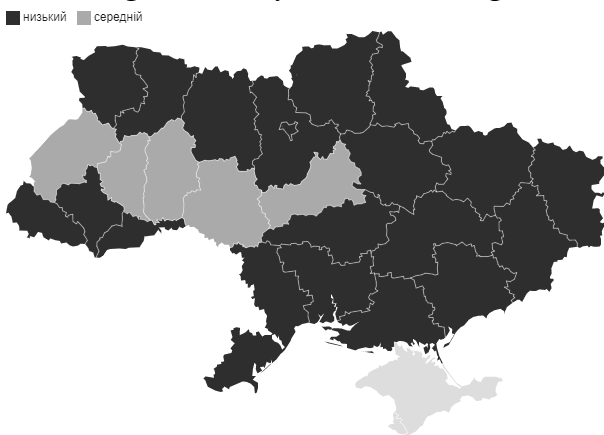
Джерело: побудовано авторами

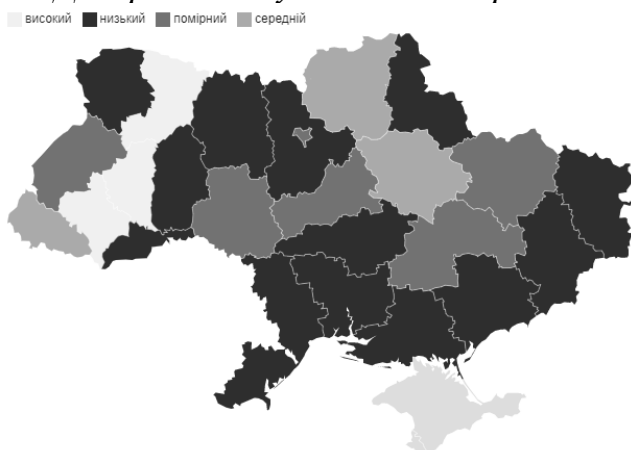
Рис. 9. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 07

Джерело: побудовано авторами

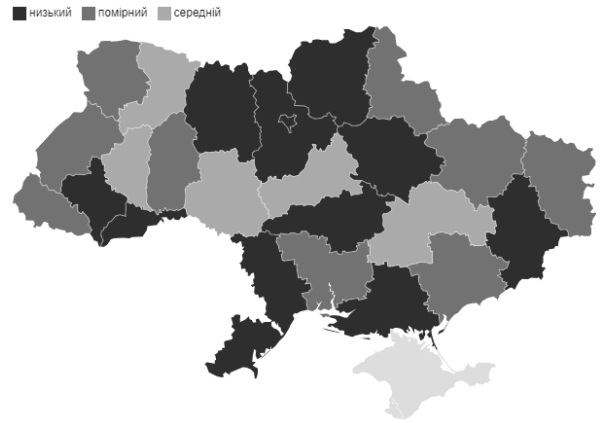
Рис. 11. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 09

Джерело: побудовано авторами

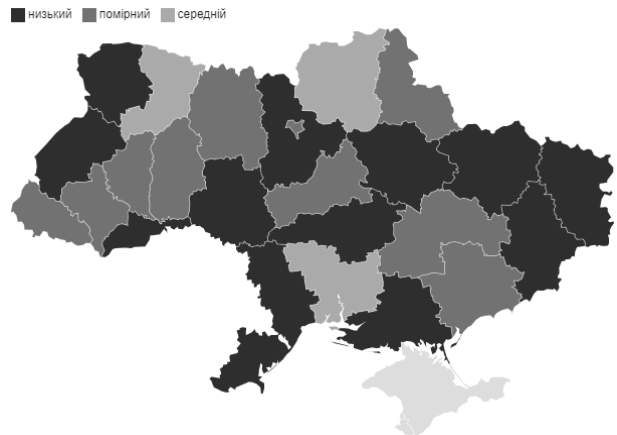
Рис. 13. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 11

Джерело: побудовано авторами

Рис. 10. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 08

Джерело: побудовано авторами

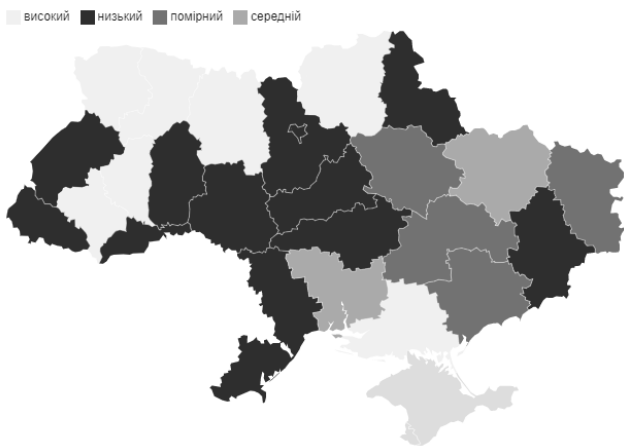
Рис. 12. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 10

Джерело: побудовано авторами

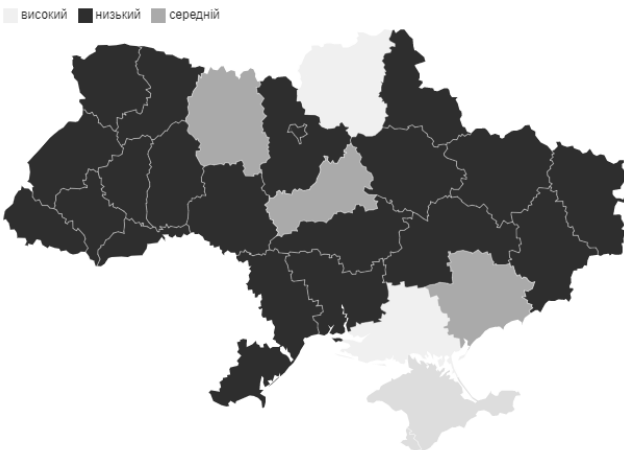
Рис. 14. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 12

Джерело: побудовано авторами

Рис. 15. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 13

Джерело: побудовано авторами

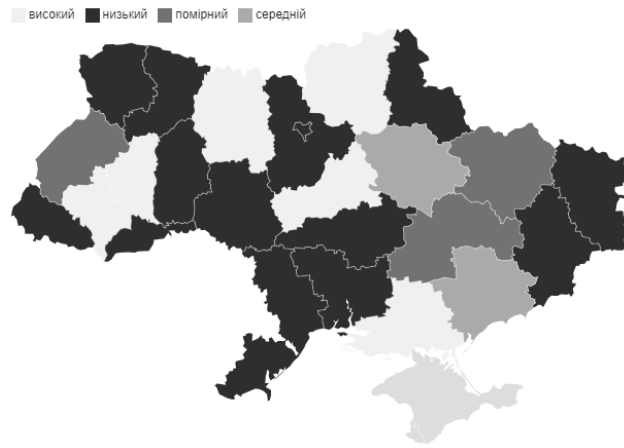
Рис. 17. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 15

Джерело: побудовано авторами

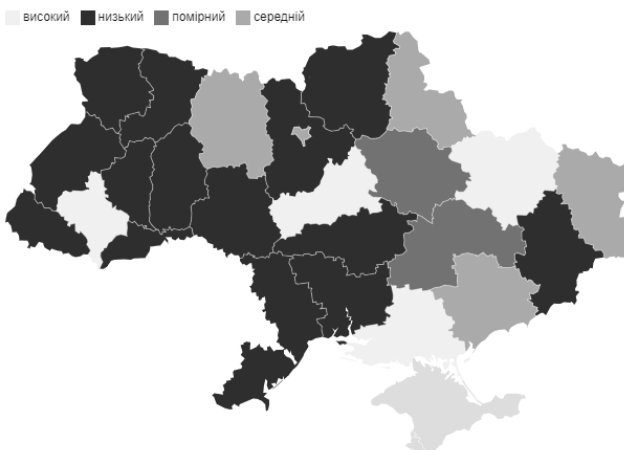
Рис. 19. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 17

Джерело: побудовано авторами

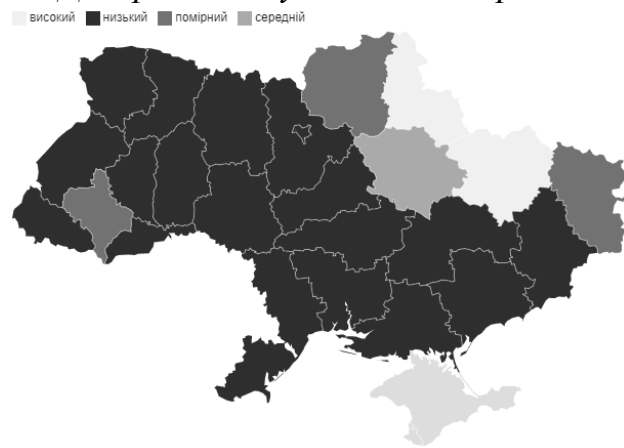
Рис. 16. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 14

Джерело: побудовано авторами

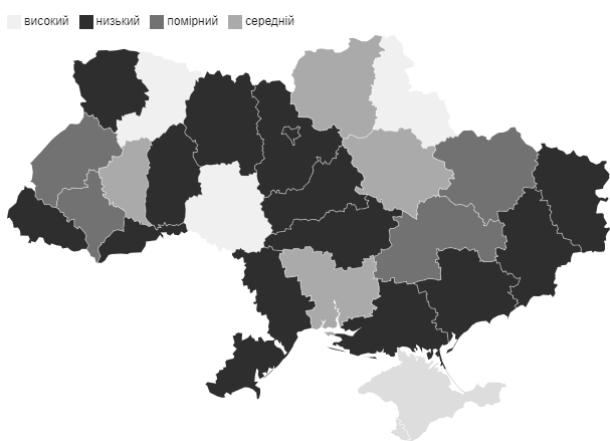
Рис. 18. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 16

Джерело: побудовано авторами

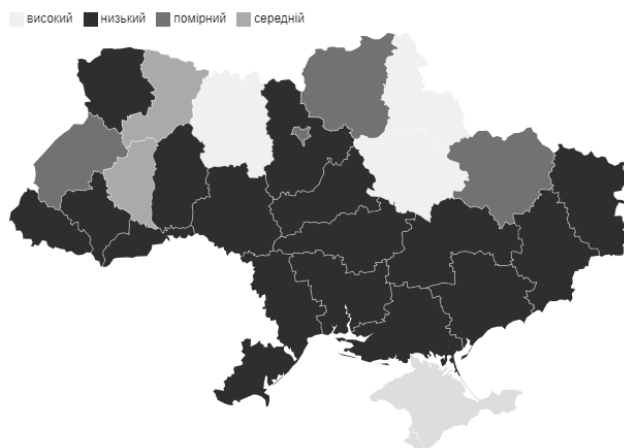
Рис. 20. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 18

Джерело: побудовано авторами

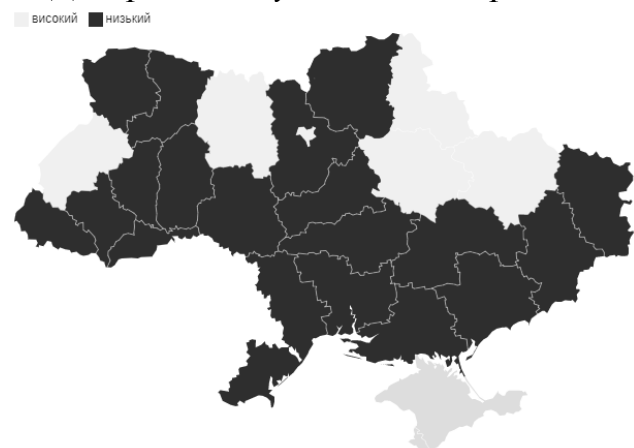
Рис. 21. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 19

Джерело: побудовано авторами

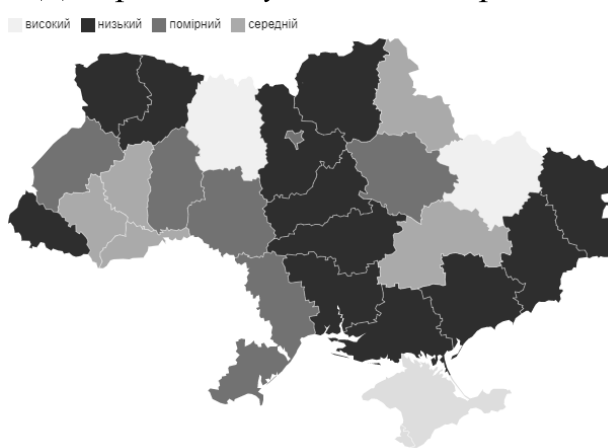
Рис. 22. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 20

Джерело: побудовано авторами

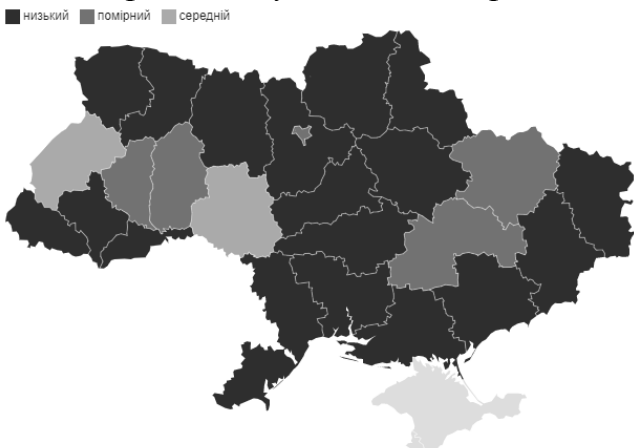
Рис. 23. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 21

Джерело: побудовано авторами

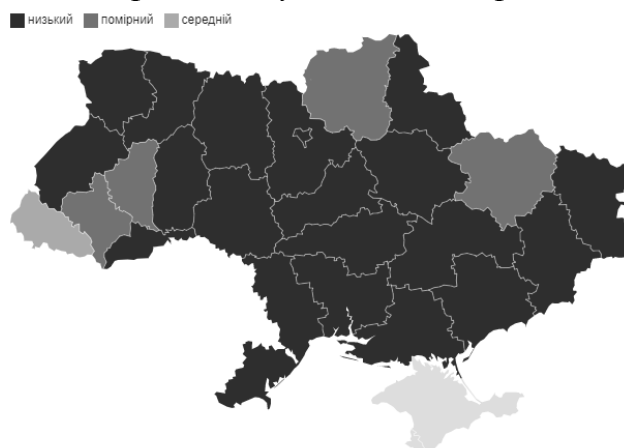
Рис. 24. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 22

Джерело: побудовано авторами

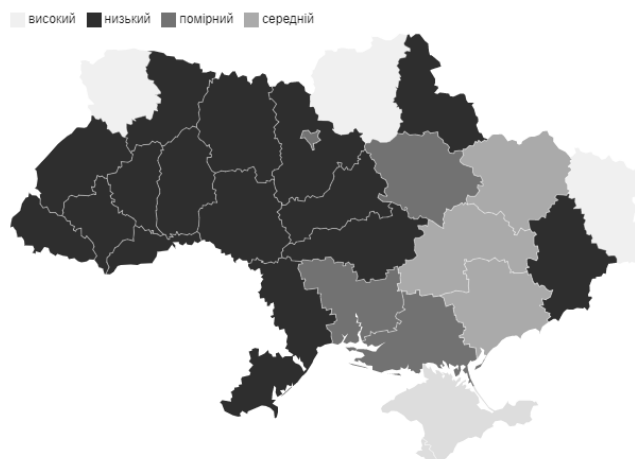
Рис. 25. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 23

Джерело: побудовано авторами

Рис. 26. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галуззю знань 24

Джерело: побудовано авторами

Рис. 27. Картограма інтернаціоналізації ринку освітніх послуг ЗВО України за галузю знань 27

Джерело: побудовано авторами

Висновки з проведеного дослідження. З результатів прикладного дослідження слідує, що наразі єдиною галуззю знань з представлених на ринку освітніх послуг ЗВО України, для якої характерний середній рівень інтернаціоналізації (кластер 3), є галузь знань 21 «Ветеринарна медицина». Помірний рівень інтернаціоналізації (кластер 2) ринку освітніх послуг ЗВО України спостерігається в таких галузях знань як 13 «Механічна інженерія», 14 «Електрична інженерія», 16 «Хімічна та біоінженерія», 22 «Охорона здоров'я», 12 «Інформаційні технології», 17 «Електроніка та телекомунікації», 03 «Гуманітарні науки», 06 «Журналістика», 11 «Математика та статистика», 19 «Архітектура та будівництво», 08 «Право», 27 «Транспорт». Низький рівень інтернаціоналізації (кластер 1) ринку освітніх послуг ЗВО України має місце в наступних галузях знань: 01 «Освіта/Педагогіка», 07 «Управління та адміністрування», 10 «Природничі науки», 20 «Аграрні науки та продовольство», 02 «Культура і мистецтво», 05 «Соціальні та поведінкові науки», 15 «Автоматизація та приладобудування», 18 «Виробництво та технології», 04 «Богослов'я», 09 «Біологія», 23 «Соціальна робота», 24 «Сфера обслуговування». Має значення й аспект регіоналізації в дослідженні такого явища як інтернаціоналізація ринку освітніх послуг ЗВО України: помірний рівень інтернаціоналізації (кластер 2) ринку освітніх послуг ЗВО України здебільшого фіксується в таких регіонах України як Харківська область, Чернігівська область, Черкаська область, Тернопільська область, Івано-Франківська область, Рівненська область, Дніпропетровська область, Житомирська область, Львівська область, Полтавська область, Сумська область і м. Київ. Натомість низький рівень інтернаціоналізації (кластер 1) ринку освітніх послуг ЗВО України частіше характерний для таких адміністративно-територіальних одиниць як Закарпатська область, Волинська область,

Херсонська область, Вінницька область, Луганська область, Запорізька область, Хмельницька область, Миколаївська область, Одеська область, Київська область, Чернівецька область, Донецька область і Кіровоградська область.

Перелік посилань

1. Шевченко І.Ю., Цема В.Є. Конкуренція закладів вищої освіти на регіональних ринках освітніх послуг в Україні. *Економіка. Фінанси. Право: щомісячний інформаційно-аналітичний журнал*. К.: «Аналітик», 2021. № 1/1. С. 22–31. DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.1\(1\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2021.1(1).5)

2. Ярмола Т. І., Кострікова Ю. А., Ткаченко Л. А., Борисенко Н. В. Англomовне навчання як показник конкурентоспроможності ВУЗу в системі інтернаціоналізації вищої освіти. *Світ медицини та біології*. 2013. № 2(37). С. 205–207.

3. Коргуник Ю. В. Значення іншомовної освіти в процесі інтернаціоналізації освітньої сфери та її роль у формуванні конкурентоспроможних фахівців у глобалізованому суспільстві. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 141. С. 90–93.

4. Лабунець Ю. О. Тенденції та особливості глобалізації та інтернаціоналізації іншомовної вищої освіти у вимірі третього тисячоліття: досвід іспаномовних країн. *Молодий вчений*. 2018. № 10(2). С. 599–603.

5. Кравець Р. Роль іноземної мови в процесі інтернаціоналізації закладів вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2019. № 7. С. 17–22.

6. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п> (дата звернення: 13.09.2022)

7. Онлайн-сервіс Study in Ukraine. URL: <https://studyinukraine.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2022)

8. Онлайн-сервіс Osvita.ua. URL: <https://osvita.ua/vnz/guide> (дата звернення: 15.09.2022)

9. Онлайн-сервіс Education.ua. URL: <https://www.education.ua/ua/universities> (дата звернення: 15.09.2022)

10. Онлайн-сервіс Datawrapper. URL: <https://www.datawrapper.de> (дата звернення: 17.09.2022)

References

1. Shevchenko, I. Yu., Tsema, V. Ye. (2021). Competition of higher education institutions in the regional markets of educational services in Ukraine [Konkurentsiia zakladiv vyshchoi osvity na rehionalnykh rynkakh osvitykh posluh v Ukraini], *Economics. Finances. Law: a monthly informational and analytical magazine*, К.: “Analyst”, No. 1/1, P. 22–31. DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.1\(1\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2021.1(1).5)

2. Yarmola, T. I., Kostrikova, Iu. A., Tkachenko, L. A., Borysenko, N. V. (2013). English language teaching as an indicator of the competitiveness of the university in the system of internationalization of higher education [Anhlovne navchannia yak pokaznyk konkurentospromozhnosti VUZu v systemi internatsionalizatsii vyshchoi osvity], *The world of medicine and biology*, No. 2(37), P. 205–207.
3. Korhunyk, Yu. V. (2016). Importance of foreign language education in the process of internationalization of the educational sphere and its role in the formation of competitive specialists in a globalized society [Znachennia inshomovnoi osvity v protsesi internatsionalizatsii osvitnoi sfery ta yii rol u formuvanni konkurentospromozhnykh fakhivtsiv u hlobalizovanomu suspilstvi], *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, Issue 141, P. 90–93.
4. Labunets, Yu. O. (2018). Trends and features of globalization and internationalization of foreign language higher education in the dimension of the third millennium: experience of Spanish-speaking countries [Tendentsii ta osoblyvosti hlobalizatsii ta internatsionalizatsii inshomovnoi vyshchoi osvity u vymiri tretoho tysiacholittia: dosvid ispanomovnykh krain], *Young scientist*, No. 10(2), P. 599–603.
5. Kravets, R. (2019). Role of a foreign language in the process of internationalization of higher education institutions [Rol inozemnoi movy v protsesi internatsionalizatsii zakladiv vyshchoi osvity], *Youth and the market*, No. 7, P. 17–22.
6. On approval of the list of fields of knowledge and specialties for which higher education applicants are trained [Pro zatverdzhennia pereliku haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 29, 2015 No. 266, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п> (last accessed 13.09.2022).
7. Online service Study in Ukraine, available at: <https://studyinukraine.gov.ua> (last accessed 15.09.2022).
8. Online service Osvita.ua, available at: <https://osvita.ua/vnz/guide> (last accessed 15.09.2022).
9. Online service Education.ua, available at: <https://www.education.ua/ua/universities> (last accessed 15.09.2022).
10. Online service Datawrapper, available at: <https://www.datawrapper.de> (last accessed 17.09.2022).

РЕФЕРАТИ ABSTRACTS

УДК 332.1: 378; JEL Classification: C 38 : I 23

Шевченко І.Ю., Цема В.Є. КЛАСТЕРНО-КАРТОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗВО УКРАЇНИ ЗА КРИТЕРІЄМ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Мета: здійснення кластерно-картографічного аналізу ринку освітніх послуг закладів вищої освіти України за критерієм інтернаціоналізації. **Методика дослідження:** метод аналізу та синтезу, системний підхід, метод узагальнення, метод порівняння, кластерний аналіз, картографічний метод, графічний метод. **Результати:** запропоновано й апробовано (на прикладі України) методичний інструментарій кластерно-картографічного аналізу ринку освітніх послуг закладів вищої освіти за критерієм інтернаціоналізації. Виявлено, що наразі єдиною галуззю знань з представлених на ринку освітніх послуг закладів вищої освіти України, для якої характерний середній рівень інтернаціоналізації (кластер 3), є галузь знань 21 «Ветеринарна медицина». Помірний рівень інтернаціоналізації (кластер 2) ринку освітніх послуг закладів вищої освіти України спостерігається в таких галузях знань як 13 «Механічна інженерія», 14 «Електрична інженерія», 16 «Хімічна та біоінженерія», 22 «Охорона здоров'я», 12 «Інформаційні технології», 17 «Електроніка та телекомунікації», 03 «Гуманітарні науки», 06 «Журналістика», 11 «Математика та статистика», 19 «Архітектура та будівництво», 08 «Право», 27 «Транспорт». Низький рівень інтернаціоналізації (кластер 1) ринку освітніх послуг закладів вищої освіти України має місце в наступних галузях знань: 01 «Освіта/Педагогіка», 07 «Управління та адміністрування», 10 «Природничі науки», 20 «Аграрні науки та продовольство», 02 «Культура і мистецтво», 05 «Соціальні та поведінкові науки», 15 «Автоматизація та приладобудування», 18 «Виробництво та технології», 04 «Богослов'я», 09 «Біологія», 23 «Соціальна робота», 24 «Сфера обслуговування». **Наукова новизна:** запропоновано оцінювати рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг закладів вищої освіти як співвідношення (у відсотковому виразі) кількості закладів вищої освіти, які пропонують англійські освітні програми, до загальної кількості закладів вищої освіти, які пропонують освітні програми (за галузями знань). Приймаючи за еталон ситуацію, коли всі освітні програми в галузі знань можуть пропонуватися закладами вищої освіти до вивчення англійською мовою, запропоновано рівномірне інтервальне розподілення за кластерами рівнів інтернаціоналізації ринку освітніх послуг закладів вищої освіти від 0% до 100% наступним чином: 0–24,99% – низький рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг закладів вищої освіти (кластер 1); 25–49,99% – помірний рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг закладів вищої освіти (кластер 2); 50–74,99% – середній рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг закладів вищої освіти (кластер 3); 75–100% – високий рівень інтернаціоналізації ринку освітніх послуг закладів вищої освіти (кластер 4). **Практична**

значущість: результати здійсненого кластерно-картографічного аналізу ринку освітніх послуг закладів вищої освіти України дозволяють ідентифікувати «вузькі місця» в національній системі вищої освіти в контексті забезпечення активізації інтернаціоналізаційних процесів.

Ключові слова: інтернаціоналізація; заклад вищої освіти; галузь знань; освітня програма; кластерно-картографічний аналіз; ринок освітніх послуг.

UDC 332.1: 378; JEL Classification: C 38 : I 23

Shevchenko I., Tsema V. CLUSTER AND CARTOGRAPHIC ANALYSIS OF THE EDUCATIONAL SERVICES MARKET OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE ACCORDING TO THE CRITERION OF INTERNATIONALIZATION

Purpose: carrying out the cluster and cartographic analysis of the educational services market of the higher education institutions of Ukraine according to the criterion of internationalization. **Methodology of research:** analysis and synthesis method, system approach, generalization method, comparison method, cluster analysis, cartographic method, graphic method. **Findings:** methodological tools for the cluster and cartographic analysis of the educational services market of the higher education institutions according to the criterion of internationalization are proposed and tested (on the example of Ukraine). It was revealed that currently the only one branch of knowledge on the educational services market of the higher education institutions of Ukraine, which is characterized by an average level of internationalization (cluster 3), is a branch of knowledge 21 “Veterinary medicine”. A moderate level of internationalization (cluster 2) of the educational services market of the higher education institutions of Ukraine, is observed in such fields of knowledge as 13 “Mechanical engineering”, 14 “Electrical engineering”, 16 “Chemical and bioengineering”, 22 “Health care”, 12 “Information technologies”, 17 “Electronics and telecommunications”, 03 “Humanities”, 06 “Journalism”, 11 “Mathematics and statistics”, 19 “Architecture and construction”, 08 “Law”, 27 “Transport”. The low level of internationalization (cluster 1) of the educational services market of the higher education institutions of Ukraine occurs in the following fields of knowledge: 01 “Education/Pedagogy”, 07 “Management and administration”, 10 “Natural sciences”, 20 “Agrarian sciences and food”, 02 “Culture and art”, 05 “Social and behavioral sciences”, 15 “Automation and instrument engineering”, 18 “Manufacturing and technologies”, 04 “Theology”, 09 “Biology”, 23 “Social work”, 24 “Service sphere”. **Originality:** it is proposed to evaluate the level of internationalization of the educational services market of the higher education institutions as a ratio (in percentage terms) of the number of higher education institutions that offer English-language educational programs to the total number of higher education institutions that offer educational programs (by fields of knowledge). Taking as a benchmark the situation when all educational programs in the field of knowledge can be offered by higher education institutions for study in English, an even interval distribution by clusters of levels of internationalization of

the educational services market of the higher education institutions from 0% to 100% is proposed as follows: 0–24.99% – a low level of internationalization of the educational services market of the higher education institutions (cluster 1); 25–49.99% – a moderate level of internationalization of the educational services market of the higher education institutions (cluster 2); 50–74.99% – an average level of internationalization of the educational services market of the higher education institutions (cluster 3); 75–100% – a high level of internationalization of the educational services market of the higher education institutions (cluster 4). **Practical value:** the results of the carried out cluster and cartographic analysis of the educational services market of the higher education institutions of Ukraine make it possible to identify “bottlenecks” in the national system of higher education in the context of ensuring the activation of internationalization processes.

Key words: internationalization; higher education institution; field of knowledge; educational program; cluster and cartographic analysis; educational services market.

Відомості про авторів / About the Authors

Шевченко Інна Юріївна – доктор економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, декан факультету управління та бізнесу, професор кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: shevchenko.khnadu@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0758-9244>. Моб. (066) 187-28-30.

Shevchenko Inna – Dr.Sc. in Economics, Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Dean of the Faculty of Management and Business, Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Цема Валерія Євгеніївна – здобувач вищої освіти, Харківський національний автомобільно-дорожній університет; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0187-2041>; e-mail: vtsema15.01@gmail.com. Моб. (098) 089-15-30.

Tsema Valeriia – applicant for higher education, Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine.